

*Академія праці і соціальних відносин
Федерації профспілок України*

Факультет соціального управління

Кафедра соціальної роботи та практичної психології

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

з курсу

«СОЦІАЛЬНА ДЕОНТОЛОГІЯ»

*для студентів факультету соціального управління
спеціальності 6. 130102 “Соціальна робота”*

Київ–2009

*Рекомендовано до друку вченою радою
Академії праці і соціальних відносин ФПУ
(протокол № 6 від “12” березня 2009 р.)*

Навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 6.130102 “Соціальна робота” з курсу навчальної дисципліни “Соціальна деонтологія” / Укладач Спіріна Т.П. – К.: АПСВ, 2009. – 48 с.

За редакцією автора

© Спіріна Т.П., 2009

© Академія праці і соціальних
відносин, 2009

ЗМІСТ

1. Вступ: загальні положення, мета, завдання.	4
2. Розподіл годин по модулях і видах занять з курсу “Соціальна деонтологія”	6
3. Програма курсу “Соціальна деонтологія”	8
4. Зміст лекцій	10
5. Плани семінарських занять	13
6. Завдання для самостійної роботи студентів	27
7. Методичні рекомендації і тематика контрольних робіт для студентів заочної форми навчання	30
8. Методичні рекомендації і тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань (есе) для студентів денної форми навчання	34
9. Питання до заліку	43
10. Методичні рекомендації для виконання тесту з курсу “Соціальна деонтологія”	45
11. Розподіл балів, що присвоюються студентам	45
12. Методи навчання	46
13. Рекомендована література	47

1. ВСТУП: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ, МЕТА, ЗАВДАННЯ.

Соціальна робота є невід’ємною частиною життєдіяльності держави і суспільства. Соціальні працівники входять до політичних, економічних і соціальних структур та беруть участь у формуванні суспільних відносин. Гарантом успішного входження соціального працівника у взаємовідносини з навколишнім світом і його окремими представниками виступає прагнення будувати ділові і особистісні стосунки на конструктивній основі, вміння регулювати власну професійну поведінку в різноманітних ситуаціях.

Курс „Соціальна деонтологія” зорієнтований на забезпечення студентів необхідними знаннями з основ професійної деонтології, професійної етики, професійної культури та навичками їх реалізації у практичній діяльності, що допоможе їм у подальшому вступати у взаємодію із суб’єктами процесу соціалізації і буде сприяти органічному поєднанню кваліфікації й особливих духовних якостей майбутнього спеціаліста.

Курс “Соціальна деонтологія” забезпечує знайомство студентів з соціокультурними цінностями та їх зв’язком з професійною деонтологією соціального працівника. У рамках курсу аналізуються кодекси етики соціальної роботи та моделі прийняття етичних рішень.

Основні завдання курсу:

1. Ознайомити студентів із основними етичними концепціями, визначенням етичних проблем і дилем, елементами критичного мислення.

2. Сформувати вміння користуватись елементами критичного мислення у ситуаціях практичного вибору.

3. Дати знання щодо порівняльних моделей прийняття професійних рішень.

4. Ознайомити із професійними етичними кодексами соціальних працівників та їх структурою.

Курс націлений на оволодіння студентами основними знаннями та вміннями, необхідними для реалізації завдань професійної діяльності спеціалістів з соціальної роботи в Україні.

Після опанування курсу студенти мають володіти *знаннями* про:

- основні етичні концепції;
- визначення етичних проблем і дилем;

- кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності соціального працівника;

- елементи критичного мислення;
- моделі прийняття етичних рішень;
- цінності, принципи, ролі спеціалістів з соціальної роботи;
- підходи до прийняття етичних рішень;
- існуючі кодекси етики соціальних працівників.

Після опанування курсу студенти повинні *уміти*:

- аналізувати питання реального стану соціально-педагогічної діяльності;
- користуватись елементами критичного мислення у практичній роботі з клієнтами;
- керуватись моделями прийняття рішень конкретних етичних проблем;
- використовувати категоріально-понятійний апарат соціальної деонтології;
- формувати особисте бачення соціально-педагогічної ситуації й самостійно визначати морально-етичні шляхи її вирішення;
- будувати структурно-логічні схеми щодо компонентів соціальної деонтології;
- розрізняти та застосовувати критерії професійності соціального працівника.

Навчально-методичний комплекс містить поділ на залікові кредити, змістові модулі, розрахунок бюджету часу на лекції, практичні заняття, самостійну роботу, критерії оцінювання знань та умінь згідно з вимогами кредитно-модульної системи підготовки фахівців, список основної і додаткової літератури.

Контроль за роботою студентів здійснюється шляхом поточної оцінки знань, тестових завдань, проведенням заліку й іспиту.

2. РОЗПОДІЛ ГОДИН ПО МОДУЛЯХ І ВИДАХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ “СОЦІАЛЬНА ДЕОНТОЛОГІЯ”

Денна форма навчання

№	Назва теми	Кількість годин			
		Всього	Лекц.	Сем.	Сам.
Змістовний модуль I. Питання деонтології у соціальній роботі		14	8	6	
1.	Професійна етика та професійна деонтологія.	4	2	2	
2.	Моральна культура і духовна творчість соціального працівника.	4	2	2	
3.	Основні етичні концепції.	6	4	2	
Модуль II. Професійно-етичні вимоги до професіограми соціального працівника		22	12	10	
4.	Особливості професійної етики соціального працівника у різних сферах його суб»ект-суб»ективних взаємин.	6	4	2	
5.	Ситуації морального вибору: поведінка соціального працівника згідно з нормами соціальної етики.	4	2	2	
6.	Професійні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника.	4	2	2	
7.	Критичне мислення та моделі прийняття етичного рішення.	4	2	2	
8.	Моральна свідомість особистості соціального працівника.	4	2	2	
Модуль III. Етико-ціннісне регулювання у системі соціальної роботи		16	10	6	
9.	Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.	6	4	2	

10	Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми.	6	4	2	
11	Особливості ділового етикету соціального працівника.	4	2	2	
Всього		52	30	22	

Форма контролю: залік (семестр – 7), іспит (семестр – 8)

Заочна форма навчання

	Назва теми	Кількість годин			
		Всього	Лекц.	Сем.	Сам.
1.	Професійна етика та професійна деонтологія.	2	2		
2.	Моральна культура і духовна творчість соціального працівника.	2		2	
3.	Основні етичні концепції.	2	2		
4.	Особливості професійної етики соціального працівника у різних сферах його суб'єкт-суб'єктивних взаємин.	2	2		
5.	Ситуації морального вибору: поведінка соціального працівника згідно з нормами соціальної етики.	4	2	2	
6.	Професійно-етичні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника.	2	2		
7.	Критичне мислення та моделі прийняття етичного рішення.	2	2		
8.	Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.	2	2		
Всього		18	14	4	

Форма контролю: залік (семестр – 7), іспит (семестр – 8)

3. ПРОГРАМА КУРСУ “СОЦІАЛЬНА ДЕОНТОЛОГІЯ”

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ І. ПИТАННЯ ДЕОНТОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Тема 1. Професійна етика та професійна деонтологія.

Визначення етики, моралі, моральності. Предмет описової професійної етики. Визначення професійної деонтології. Функції етики соціальної роботи.

Тема 2. Моральна культура і духовна творчість соціального працівника.

Моральна культура, як інтегральна єдність двох суспільних явищ: культури і моралі. Професійна культура соціального працівника. Професійна майстерність соціального працівника.

Тема 3. Основні етичні концепції.

Процес зміни етичних принципів. “Золоте правило” етичної системи. Аристотелівська етична традиція. Деонтологічна лінія Канта та онтологічна лінія Гегеля, їх роль у формуванні соціальної деонтології. Правда – істина. Культурний релятивізм та індивідуалізм. Сучасний етап формування професійних етичних норм.

МОДУЛЬ ІІ. ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІОГРАМИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Тема 1. Особливості професійної етики соціального працівника у різних сферах його суб’єкт-суб’єктивних взаємин.

Взаємодія соціального працівника з різними суб’єктами його діяльності. Етичні вимоги щодо ставлення соціального працівника до своєї професії. Стереотипи у свідомості соціального працівника та етичні установки щодо їх подолання.

Тема 2. Ситуації морального вибору: поведінка соціального працівника згідно з нормами соціальної етики.

Соціально-педагогічні ситуації. Деонтологічні конфлікти у соціальній роботі. Методи подолання конфліктних ситуацій.

Тема 3. *Професійні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника*

Характеристики світу клієнта (час – соціальний простір – місце дій – контекст подій). Реальні дії соціального працівника. Можливі дії соціального працівника.

Тема 4. *Критичне мислення та моделі прийняття етичного рішення.*

Поняття етичної проблеми та дилеми. Анкета основних етичних дилем у соціальній роботі. Загальна стратегія прийняття рішень і розв’язання дилем. Елементи критичного мислення. Екран етичних правил. Етичні принципи. Професійні межі у стосунках з клієнтом. Анкета.

Тема 5. *Моральна свідомість особистості соціального працівника.*

Поняття і структура моральної свідомості особистості. Принципи моралі. Моральна самосвідомість соціального працівника. Честь, гідність, совість фахівця - соціального працівника.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III. ЕТИКО-ЦІННІСНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 1. *Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.*

Професійно-етичні системи та кодекси у медицині, педагогіці, психології, їх суть та основні компоненти. Формування ціннісно-моральної свідомості соціального працівника в умовах впливу різних професійно-етичних систем.

Тема 2. *Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми.*

Етикет: сутність та зміст. Історичні аспекти становлення етикету як способу регуляції поведінки людини.

Тема 3. *Особливості ділового етикету соціального працівника.*

Принципи етикету у соціальній роботі. Вимоги етикету до зовнішнього вигляду, поведінки та спілкування соціального працівника. Особливості етикету у різних ситуаціях.

4. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

МОДУЛЬ I. ПИТАННЯ ДЕОНТОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Лекція 1. Професійна етика та професійна деонтологія.

1. Визначення етики, моралі, моральності.
2. Предмет дескриптивної професійної етики.
3. Визначення професійної деонтології.
4. Функції етики соціальної роботи.

Лекція 2. Моральна культура і духовна творчість соціального працівника.

1. Моральна культура, як інтегральна єдність двох суспільних явищ: культури і моралі.
2. Професійна культура соціального працівника.
3. Професійна майстерність соціального працівника.

Лекція 3. Основні етичні концепції.

1. Процес зміни етичних принципів.
2. “Золоте правило” етичної системи.
3. Аристотелівська етична традиція.
4. Деонтологічна лінія Канта та онтологічна лінія Гегеля, їх роль у формуванні соціальної деонтології.
5. Правда – істина. Культурний релятивізм та індивідуалізм.
6. Сучасний етап формування професійних етичних норм.

МОДУЛЬ II. ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІОГРАМИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Лекція 4. Особливості професійної етики соціального працівника у різних сферах його суб’єкт-суб’єктивних взаємин.

1. Взаємодія соціального працівника з різними суб’єктами його діяльності.
2. Етичні вимоги щодо ставлення соціального працівника до своєї професії.
3. Стереотипи у свідомості соціального працівника та етичні установки щодо їх подолання.

Лекція 5. Ситуації морального вибору: поведінка соціального працівника згідно з нормами соціальної етики.

1. Зміст поняття „конфлікт”, типологія конфліктів, їх особливості.
2. Соціально-педагогічні ситуації.
3. Деонтологічні конфлікти у соціальній роботі.
4. Методи подолання конфліктних ситуацій.

Лекція 6. Професійні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника

1. Характеристики світу клієнта (час – соціальний простір – місце дій – контекст подій).
2. Реальні дії соціального працівника.
3. Можливі дії соціального працівника.

Лекція 7. Критичне мислення та моделі прийняття етичного рішення.

1. Поняття етичної проблеми та дилеми.
2. Загальна стратегія прийняття рішень і розв’язання дилем.
3. Елементи критичного мислення.
4. Екран етичних правил. Етичні принципи.
5. Професійні межі у стосунках з клієнтом.

Лекція 8 Моральна свідомість особистості соціального працівника.

1. Поняття і структура моральної свідомості особистості.
2. Принципи моралі.
3. Моральна самосвідомість соціального працівника.
4. Честь, гідність, совість фахівця - соціального працівника.

МОДУЛЬ III. ЕТИКО-ЦІННІСНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Лекція 9. Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.

1. Професійно-етичні системи та кодекси у медицині, педагогіці, психології, їх суть та основні компоненти.

2. Формування ціннісно-моральної свідомості соціального працівника в умовах впливу різних професійно-етичних систем.

Лекція 10. Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми.

1. Етикет: сутність та зміст.
2. Історичні аспекти становлення етикету як способу регуляції поведінки людини.

Лекція 11. Особливості ділового етикету соціального працівника.

1. Принципи етикету у соціальній роботі.
2. Вимоги етикету до зовнішнього вигляду, поведінки та спілкування соціального працівника.
3. Особливості етикету у різних ситуаціях.

5. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Професійна етика та професійна деонтологія

1. Професійна деонтологія як умова становлення соціального працівника.
2. Професійно-етичний кодекс як підґрунтя поведінки соціального працівника.
3. Обґрунтуйте необхідні компоненти професійної етики соціального працівника.
4. Основні принципи етики соціального працівника.
5. Особистісні якості соціального педагога, необхідні для створення позитивного іміджу.

Запитання для самоперевірки:

- 1) Порівняйте зміст професії соціального працівника з іншими людинознавчими професіями. Визначте найбільш цінні особистісні якості, необхідні для діяльності соціального працівника.
- 2) Визначте привабливі і непривабливі сторони соціально-педагогічної діяльності соціального працівника.
- 3) Проаналізуйте особливості кодексу соціальних працівників.
- 4) Розкрийте роль і місце соціальної деонтології у формуванні стилів професійного спілкування.

Література:

Основна

1. Бентам И. Исследования об основах морали и законодательства // Избр. соч. – СПб., 1867. – Т. 1. – С. 58–62.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
3. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр начальної літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова

1. Малахов В.А. Етика: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1996. – С. 303.
2. Медведева Г.П. Этика социальной работы: Учеб пособие для студ. Высш. Учеб заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2002. – 208 с.

3. Медведева Г.П. Профессионально-этические основы социальной работы: учебник для студ. Высш. Учеб. Заведений / Г.П.Медведева. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
4. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.
5. Этика социальной работы: принципы и стандарты (принято на общем собрании МФСР) // Российский журнал социальной работы. – 1995. - № 2.
6. Ярская-Смирнова Е.Р. Профессиональная этика социальной работы: Учебник. – М., Ключ-С, 1998. – С.96.

Тема 2. Моральна культура і духовна творчість соціального працівника

1. Моральна культура, як інтегральна єдність двох суспільних явищ: культури і моралі.
2. Професійна культура соціального працівника.
3. Професійна майстерність соціального працівника.

Запитання для самоперевірки:

- 1) Дайте визначення понять «культура», «професійна культура», «мораль», «професійна майстерність».
- 2) Вкажіть специфічні особливості моральної культури соціального працівника.
- 3) Зобразіть схематично змістове ядро професійної майстерності.
- 4) Назвіть основні складові професійної культури соціального педагога. Обґрунтуйте.
- 5) Обґрунтуйте думку про те, що для справжнього професіонала важлива єдність між особистісним і професійним.

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Дубасенюк О. А. Методика формування професійної умілості майбутніх вчителів / О. А. Дубасенюк // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 37–41.

Додаткова

1. Артановский С. Н. Некоторые проблемы теории культуры /

- Артановский С. Н. – Л.: ЛГИК, 1977. – 83 с.
2. Библер В. С. Культура. Диалог культур / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
 3. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры: два философских введения в двадцать первый век / Библер В. С. – М. : Политиздат, 1990. – 413 с.
 4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
 5. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
 6. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
 7. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Звереві, Г.М.Лактіонові. – К.: Центр початкової літератури, 2004. – 256 с.
 8. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
 9. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Тема 3. Основні етичні концепції

1. Процес зміни етичних принципів.
2. “Золоте правило” етичної системи.
3. Аристотелівська етична традиція.
4. Деонтологічна лінія Канта та онтологічна лінія Гегеля, їх роль у формуванні соціальної деонтології.
5. Правда – істина. Культурний релятивізм та індивідуалізм.
6. Сучасний етап формування професійних етичних норм.

Запитання для самоперевірки:

1. У яких працях Сократа викладені основні етичні принципи виховання та адаптації особистості у суспільстві?
2. Що характерно для розуміння сутності моральної культури Платоном?
3. Яка основна категорія покладається Аристотелем у зміст моральної культури особистості?

4. Поясніть сенс висловлювання: Мораль була б нікчемною наукою, якби вона не могла засвідчити людині, що її найбільший інтерес полягає в тому, щоби бути доброчесною. (П.Гольбах).

5. Чи не втратили свого значення положення кодексу соціальної етики, які сформулював Квінтіліан?

6. Які провідні ідеї покладені Августином Блаженным у теорію морального виховання?

7. У чому сутність моральної доктрини епохи Середньовіччя?

8. Які провідні настанови викладено у «Повчанні» Володимира Мономаха?

9. На яких основних моральних постулатах базується соціальна етика епохи Відродження й Нового часу?

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Дубасенюк О. А. Методика формування професійної умілості майбутніх вчителів / О. А. Дубасенюк // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 37–41.

Додаткова

1. Аристотель. Собрание сочинений: В 4 т. / Мысль: – М., 1984. – Т.4. – С. 53-374.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Кант Э. Критика чистого разума. – М.: Мысль, 1994. – С. 18-236.
5. Кругляниця Т.Ф. Этика: Экспериментальное учебное пособие. – М.: Издательский центр АЗ, 1997. – 96 с.
6. Малахов В.А. Этика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
7. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
8. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.

9. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
10. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
11. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр початкової літератури, 2004. – 256 с.
12. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
13. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Тема 4. Медико-етичні проблеми соціальної практики

1. Проблеми, пов'язані із народженням людини.
2. Проблеми, пов'язані зі смертю людини.
3. Феномен смерті та проблема еутаназії.

Запитання для самоперевірки:

1. Головні чинники розвитку людини.
2. У чому полягає безсмертя людини?
3. Чи є життя після смерті?
4. Що таке життя?

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Етика психіатрії: Зб. ст.: Пер. з англ. / Під ред. С.Блохи та П. Чодоффа. – К.: Сфера, 1998. – 391 с.

Додаткова

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Васильченко О. Філософська медична етика: спроба окреслення предмету // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 1–2. – С. 224 – 243.

3. Полтавець В.І. Проблеми психіатрії, пов'язані з релігійним бумом в Україні кінця 80-х – початку 90-х років (Реабілітація хворих та етичні проблеми психіатра) // Вісник асоціації психіатрів України. – 1994. – № 2. – С. 16-18.
4. Этика социальной работы: Материалы методологического семинара. – М.: СТИ, 2000. – 204 с.
5. Требования биоэтики: Медицина между надеждой и опасениями: Сб. ст. – К.: Сфера, 1999. – 248с.
6. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
7. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
8. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр початкової літератури, 2004. – 256 с.
9. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Авторитетний уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
10. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Тема 5. Етичні засоби подолання конфліктів у соціально-педагогічній діяльності

1. Зміст поняття „конфлікт”, типологія конфліктів, їх особливості.
2. Причини і джерела конфліктів, їх позитивні і негативні сторони. Стадії розвитку конфліктів.
3. Культура розв'язання конфлікту. „Непрямі методи” приглушення конфлікту.
4. Аналіз конфліктів у соціально-педагогічній діяльності.
5. Гармонізація відносин у психолого-педагогічних конфліктах.
6. Етичні засади соціально-педагогічної діяльності у процесі розв'язання конфлікту.

Запитання для самоперевірки:

- 1) Назвіть різні варіанти створення соціальним педагогом «ситуацій успіху».

2) У чому полягає суть реалізації соціальним педагогом прийомів індивідуальної соціально-педагогічної взаємодії.

3) Перерахуйте та стисло охарактеризуйте способи розв'язання складних соціально-педагогічних ситуацій.

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр початкової літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
3. Малахов В.А. Етика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
4. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
5. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
6. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
7. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
8. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
9. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.
10. Царенко А.В., Яцук Г.Ф. Валеологія: Підр. для 8-9-х кл. серед. загальноосвіт. шк. – К.: Генеза, 1998.- 136 с.: іл.

Тема 6. Моделі прийняття професійних рішень соціальними працівниками

1. Патерналістична модель: приклади.

2. Інструментальна модель: приклади.
3. Контрактна модель: приклади.
4. Персоналістична модель: приклади.

Запитання для самоперевірки:

1. Загальне та особливе при прийнятті етичних рішень.
2. Охарактеризуйте моделі прийняття професійних рішень.
3. Обґрунтуйте вибір тієї чи іншої моделі.

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр початкової літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
3. Зимняя И.Г. Социальная работа как профессиональная деятельность // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
4. Малахов В.А. Етика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
5. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
6. Основные принципы «Кодекса этики социального работника» // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
7. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
8. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
9. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
10. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

11. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.
12. Царенко А.В., Яцук Г.Ф. Валеологія: Підр. для 8-9-х кл. серед.загальноосвіт.шк. – К.: Генеза, 1998.- 136 с.: іл.

Тема 7. Професійні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника

1. Характеристики світу клієнта (час – соціальний простір – місце дій – контекст подій).
2. Реальні дії соціального працівника.
3. Можливі дії соціального працівника.

Запитання для самоперевірки:

1. Структура професійного спілкування у соціальній роботі.
2. Комунікація як чинник соціалізації.
3. Латентні ролі соціального працівника.
4. Професійно-етичні принципи у діяльності соціального працівника.

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр начальної літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова

1. Васянович Г.П. Моральні права і відповідальність: Теоретико-методологічний аспект: Монографія. – Львів: Ліна-Прес. – 2000.
2. Соціальна робота в Україні / За ред. В.Полтавця. – К.; 2000.
3. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика): Навч.посіб. – К.: Ун-т «Україна», 2004.
4. Соціальна робота в Україні: Навч.посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг.ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

Тема 8. Моральна свідомість особистості соціального працівника.

5. Поняття і структура моральної свідомості особистості.

6. Принципи моралі.
7. Моральна самосвідомість соціального працівника.
1. Честь, гідність, совість фахівця - соціального працівника.

..

Запитання для самоперевірки:

1. Що таке моральна свідомість особистості?
2. Обґрунтуйте роль етичних знань у професійному становленні соціального працівника.
3. У чому полягає сутність поняття «моральне буття соціального працівника»?
4. У чому полягає єдність і відмінність понять «честь», «скромність» і «гідність»?
5. Якими сутнісними ознаками відрізняється ідея корисливості Сократа від утилітаристського розуміння честі і гідності у І.Бентама і Г.Спенсера?

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр начальної літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
3. Малахов В.А. Етика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
4. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
5. Основные принципы «Кодекса этики социального работника» // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
6. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.

7. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
8. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Авторитетний уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
9. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверевої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
10. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л. Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – 96 с.
11. Шестакова В.Ю. Формування почуття честі і гідності особи соціалістичного суспільства // Етика і естетика. Вип. 11 – К.: Вид-во Київ.ун-ту, 1972. – С. 101 – 108.

Тема 9. Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.

1. Суть та основні компоненти професійно-етичних систем та кодексів у медицині, педагогіці, психології.
2. Формування ціннісних орієнтацій соціального працівника в умовах впливу різних професійно-етичних систем.

Запитання для самоперевірки:

1. Доведіть доцільність творчого підходу соціального працівника до професійної діяльності в умовах впливу різних професійно-етичних систем.
2. У чому виражається спільність та відмінність професійно-етичних систем та кодексів у медицині, педагогіці, психології.
3. Назвіть основні ціннісні орієнтації молоді у сучасних умовах розвитку суспільства.
4. Засоби формування життєвих цінностей молоді у вільний від навчання час.

Література:

Основна

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Медведева Г.П. Профессионально-этические основы социальной работы: учебник для студ. высш. учеб. заведений / Г.П. Медведева. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
3. Медведева Г.П. Профессионально-этический кодекс: теоретические

и методологические проблемы. – М., 2004.

Додаткова

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
3. Малахов В.А. Этика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
4. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
5. Основные принципы «Кодекса этики социального работника» // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
6. Пряжников Н.С. Личность в эпоху продажности. – М.; Воронеж, 2000.
7. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
8. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
9. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
10. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
11. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.

Тема 10. Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми.

1. Етикет: сутність та зміст.
2. Історичні аспекти становлення етикету як способу регуляції поведінки людини.

Запитання для самоперевірки:

1. Етикет; сутність та зміст.
2. Етика й етикет: загальне та особливе.
3. Етикет у соціальній роботі і його особливості.

*Література:**Основна*

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
2. Курочкина И.Н., Черник Т.В. Этикет в нашей жизни: исторический и методический аспекты. – М., 1994.

Додаткова

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
3. Малахов В.А. Етика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
4. Медведсва Г.П. Профессионально-этические основы социальной работы: ученик для студ.высш.учеб.заведений / Г.П.Медведева. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
5. Медведева Г.П. Профессионально-этический кодекс: теоретические и методологические проблемы. – М., 2004.
6. Основные принципы «Кодекса этики социального работника» // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
7. Пряжников Н.С. Личность в эпоху продажности. – М.; Воронеж, 2000.
8. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
9. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
10. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
11. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
12. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.

Тема 11. Особливості ділового етикету соціального працівника.

1. Принципи етикету у соціальній роботі.
2. Вимоги етикету до зовнішнього вигляду, поведінки та спілкування соціального працівника з клієнтами, колегами, керівництвом....

3. Особливості етикету у різних ситуаціях.

Запитання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте особливості сучасного ділового етикету.
2. Місце та роль ділового етикету у соціальній роботі.
3. Етнонаціональні особливості етикету.

Література:

Основна

1. Беклешов Д.В. Манеры и поведение делового человека. – М.: 1993.
2. Демидов Н.В. Деловой протокол и этикет. – М., 1994.
3. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.

Додаткова

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
3. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
4. Малахов В.А. Етика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
5. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
6. Медведева Г.П. Профессионально-этические основы социальной работы: учебник для студ. высш. учеб. заведений / Г.П.Медведева. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
7. Основные принципы «Кодекса этики социального работника» // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
8. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.

9. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
10. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
11. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
12. Ягодинский В.Н. Как себя вести: практический курс культуры поведения. – М., 1991.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Для самостійної роботи студентам пропонується кілька завдань, що мають підсумовувати знання, отримані при вивченні поточних тем курсу.

Теми, що виносяться для самостійної роботи студентів, безпосередньо пов'язані з матеріалом, який вивчається на поточних заняттях. Виконання завдань самостійної роботи вимагає від студента глибокого володіння матеріалом, отриманим під час поточних занять, розвиває вміння самостійно досліджувати проблему шляхом пошуку і аналізу спеціальної літератури з різних галузей знань, розвиває вміння викладати та відстоювати власну точку зору.

Завдання виконуються у зошитах для самостійної роботи та подаються у визначений термін.

Тема 1. Професійна етика та професійна деонтологія.

Напишіть есе «Понятійно-термінологічні проблеми соціальної деонтології на сучасному етапі».

Завдання виконується згідно з вимогами до оформлення есе та здається до кінця вивчення розділу І.

Тема 2. Моральна культура і духовна творчість соціального працівника.

Розробіть персональний словник-довідник, що розкриває зміст найважливіших особистих якостей соціального працівника.

Завдання виконується у письмовій формі та здається до кінця вивчення розділу І.

Тема 3. Основні етичні концепції.

Напишіть есе на тему “Професійний та духовно-моральний портрет соціального працівника”.

Робота виконується у письмовому вигляді та здається наприкінці вивчення теми 3.

Тема 4. Особливості професійної етики соціального працівника у різних сферах його суб’єкт-суб’єктивних взаємин.

Розробити, враховуючи знання із курсу, власний професійний портрет соціального працівника.

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 4.

Тема 5. Ситуації морального вибору: поведінка соціального працівника згідно з нормами соціальної етики.

Розробіть програму просвітницького тренінгу «Яка хата – такий тин, який батько – такий син» (тип сім’ї та стиль виховання за вибором).

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 5.

Тема 6. Професійні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника

Скласти анкету “Професійні межі у стосунках з клієнтом”

Завдання: з’ясувати межу між професійними та приватними.

Запитання повинні бути чіткими, конкретними, торкатись особливостей вербальної і невербальної поведінки СП, його дій під час роботи з клієнтом. Не менше трьох запитань до кожного блоку.

Блоки анкети:

- Соціальні контакти.
- Доторкування
- Саморозкриття
- Культура спілкування
- Особливості вербальних звертань
- Ігнорування (“дивитись крізь пальці”)

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 6.

Тема 7. Критичне мислення та моделі прийняття етичного рішення.

Законспектувати основні положення:

- Міжнародної декларації етичних принципів соціальної роботи та Міжнародних етичних стандартів соціальної роботи // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 68-75.

- Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи (ксерокопія).

- Етичного кодексу психолога // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 2-4.

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 7.

Тема 8. Моральна свідомість особистості соціального працівника.

Поясніть сенс висловлювання: «Мораль була б нікчемною наукою, якби вона не могла засвідчити людині, що її найбільший інтерес полягає в тому, щоби бути доброчесною». (П.Гольбах).

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 8.

Тема 9. Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.

Обґрунтувати доцільність регламентації діяльності різних спеціалістів відповідними професійними кодексами (письмово).

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 9.

Тема 10. Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми.

Охарактеризуйте місце та роль етикету у соціальній роботі.

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 10.

Тема 11. Особливості ділового етикету соціального працівника.

Особистісні якості соціального педагога, необхідні для створення позитивного іміджу.

Робота здається у письмовому вигляді наприкінці вивчення теми 11.

7. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Виконання студентами-заочниками контрольної роботи сприяє поглибленню та закріпленню теоретичних знань з питань теорії і практики соціальної деонтології. Студенти набувають навичок самостійної роботи з літературою, навчаються порівнювати, аналізувати та систематизувати інформацію з різних галузей знань, мають можливість для порівняння отриманих при вивченні дисципліни знань та практичного досвіду.

Студент обирає контрольну роботу самостійно з запропонованого переліку. При виконанні контрольної роботи потрібно користуватися запропонованою літературою та прикладами з власної практики та особистого життя, прагнучи, щоб конкретний матеріал був органічно пов'язаний з теоретичними положеннями.

Обсяг контрольної роботи не менше 8 сторінок друкованого тексту.

Традиційна структура контрольної роботи: титульна сторінка; зміст, вступ, послідовне висвітлення змісту питань згідно з планом, висновки, список літератури, додатки.

У **Змісті** послідовно розміщуються назви розділів та вказуються їх сторінки.

Всі заголовки та підзаголовки роботи повинні мати номери та бути виділені з загального тексту.

У **Вступі** необхідно в загальному вигляді сформулювати проблему, яка розглядається у роботі, обґрунтувати її актуальність та викласти мету роботи.

В **Основній частині** роботи необхідно розкрити сутність окремих питань відповідно до плану і мети роботи.

У **Висновках** необхідно зробити лаконічне резюме (коротко підсумувати основні теоретичні положення роботи) та зробити конкретні висновки з матеріалу, що досліджувався.

Список літератури, що використовувалася при написанні роботи, складається згідно з загальними вимогами.

Використання літератури.

При написанні роботи виникає певна група труднощів через незнання того, яким чином використовувати літературу по даній темі.

Студент має можливість уникнути цих проблем, виконуючи наступне правило: при цитуванні завжди подавати текст в лапках та формувати точне посилання до джерела, вказуючи номер сторінки. Якщо студент цього не зробить, а чужі думки видасть за свої, то це не що інше як плагіат.

Посилання на ілюстрації роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, “мал. 1.2.” або “...на малюнку (1.2)”.

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово “дивись”, наприклад: “див. таб.1.3”.

Список використаних джерел. Джерела можна розмішувати в списку одним із таких способів:

- в порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування);
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, які включені до списку використаної літератури, необхідно давати згідно з вимогами державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Студенту не рекомендується посилатися на матеріал, роботи, які він не читав сам. Єдиним винятком з цього правила може бути випадок, якщо студент посилається на автора, який цитує іншого автора. Тоді в роботі зазначається: “Як пише П... (1983. С. 23. Цит. По: АА К. Вступ до практики соціальної роботи. 1993.С. 105)......”.

Наприкінці роботи студент пише дату та ставить власний підпис.

Якщо робота відповідає всім формальним вимогам, студент отримує допуск на співбесіду. Якщо під час співбесіди студент демонструє задовільне теоретичне знання теми та здатність до розв'язання практичних завдань, робота вважається зарахованою. У випадках, коли роботу не зараховано до початку сесії, студент не отримує допуск до екзамену або заліку.

Вибір варіанту контрольної роботи

Контрольна робота з курсу “Вступ до спеціальності “Соціальна робота” має 25 варіантів. Номер обраної роботи повинен відповідати першій літері прізвища студента.

№	літера
1	А
2	Б
3	В
4	Г
5	Д
6	ЕЄ
7	ЖЗ
8	ІК
9	Л
10	М
11	Н
12	О
13	П
14	Р
15	С
17	Т
18	У
19	Ф
20	Х
21	Ц
22	Ч
23	Ш
24	Щ
25	Ю

Тематика контрольних робіт

1. Соціальна деонтологія– вчення про моральні основи професійної діяльності соціального працівника.
2. Професійні межі у стосунках з клієнтом - реальні та можливі дії соціального працівника
3. Моделі прийняття професійних рішень соціальними працівниками
4. Морально-етична орієнтація в розвитку громадської опіки і благодійних товариств у державі.
5. Специфіка професійної моралі і етики.
6. Місце моральної свідомості у системі моральної культури соціального працівника..
7. Джерела соціальної деонтології..
8. Професійна честь та гідність соціального працівника.
9. Особливості професійно-етичного регулювання діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах.
10. Деонтологічні конфлікти у соціальній роботі.
11. Етнонаціональні особливості етикету.
12. Деонтологічні принципи у соціальній роботі.
13. Морально-психологічні умови попередження конфліктних ситуацій.
14. Сімейно-шлюбні відносини як предмет етики соціальної роботи.
15. Культура спілкування соціального працівника у системі моральних відносин.
16. Моральні основи шлюбу та сім'ї.

17. Морально-психологічні фактори, що зміцнюють сім'ю.
18. Етичні засади соціально-педагогічної діяльності у процесі розв'язання конфлікту.
19. Соціальний працівник у конфліктних і екстремальних ситуаціях.
20. Моральні норми як структурний компонент моралі та нормативна регуляція соціальної роботи як системи.
21. Етикет у професійній діяльності: історичні аспекти становлення.
22. Совість як вияв самосвідомості особистості соціального працівника.
23. Основні принципи і моральні норми професії соціального працівника.
24. Шляхи і засоби формування морально-етичної культури працівників соціальних служб.
25. Психологічна культура як невід'ємна складова педагогічного іміджу.

8. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ЕСЕ) ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу “Соціальна деонтологія” – це вид науково-дослідної роботи студента, форма самостійного вивчення актуальних проблем, передбачених навчальною програмою курсу. ІНДЗ – початковий етап науково-педагогічного дослідження, воно обов’язково повинно містити результати власного пошуку і висновків, відображати певний рівень навчальної компетентності студента щодо вирішення поставлених завдань.

Виконання ІНДЗ передбачає:

- вивчення, творче осмислення та систематизацію навчального матеріалу;
- роботу з нормативно-правовими документами, якими регламентується діяльність соціальних працівників;
- поповнення і поглиблення знань, умінь і навичок, здобутих під час аудиторної роботи;
- самостійний пошук інформаційних джерел (наукові видання, навчальна література, словники, довідники, каталоги, різнопрофільні енциклопедії, періодичні видання, збірники наукових статей тощо);
- роботу у мережі Internet для отримання найсучаснішої інформації щодо професійної деонтології ;
- обґрунтування висновків, власне бачення вирішення питань, які вивчаються;
- формування дослідницьких умінь студентів;
- розвиток самостійності, педагогічного мислення, творчих здібностей майбутніх соціальних працівників;
- активізацію пізнавальної діяльності студентів, поглиблення їх інтересу до професії соціального працівника, формування їх професійних орієнтацій, моральних цінностей.

У межах курсу “Соціальна деонтологія” студентам пропонується як ІНДЗ – написання есе.

В перекладі з англійської, есе (essay) означає нарис, твір, спробу самостійного аналізу та обґрунтування.

Есе розуміється через вільний стиль з можливими елементами імпровізації, певного пафосу, іронії. Есе – це суб’єктивний, індивідуальний, самостійний простір, де формуються позиції, висловлюються думки, передбачення та демонструються відношення. Тому головна **мета есе** – це самостійне бачення студентом соціальної проблеми на підставі опрацьованого матеріалу та аргументів, у відповідності до обраного підходу, стилю тощо.

Не потрібно розглядати есе виключно як форму рубіжного контролю. Однак, за періодичністю есе може бути поточною та рубіжною формою контролю знань студента.

Перш за все – це форма вираження теоретичного пошуку творчого студента, який здатний підвестися над “формальним” характером академічного реферату і запропонувати собі та викладачу письмову роботу абсолютно вищого рівня культури навчальної діяльності.

До першочергових завдань написання есе відносяться:

- **саморозвиток** попереднього позитивного досвіду письмових робіт та усних творчих повідомлень студента;
- **стимулювання** студентського самостійного теоретичного пошуку або узагальнення практичного досвіду вирішення соціальних проблем;
- **реалізація** студентського творчого наміру та суб’єктивних передбачень, відношень до соціальних проблем, форм, методів їх вирішення, що являє собою “монолог” під час дискусії, можливо і саму дискусію, де чітку роль займає автор – студент;
- **демонстрація**, враховуючи вимоги навчального плану, мету, завдання навчальної дисципліни, додатково опрацьовані матеріали, зібрані та узагальнені аргументи, самостійної позиції студента;
- **розвиток** змістовності та індивідуалізації взаємовідносин “студент – викладач”.

Есе – це творчий процес .

Процес написання есе можливо уявити як ланцюжок, послідовність певних стадій: міркування, планування, написання, перевірка, вдосконалення написаного.

Якість любого есе залежить, в першу чергу, від наступних *складових*:

- *Матеріал*, який студент планує використовувати: конспекти прочитаної літератури, лекції, записи підсумків дискусій, власні напрацювання, накопичений досвід по цій проблемі тощо.

- *Якість опрацьованого матеріалу* – його організаційна структура, аргументи, висновки тощо.

Аргументування – наскільки влучно співвідносяться аргументи з піднятими в есе проблемами.

Важливим є підбір матеріалу для читання: по кожній конкретній темі потрібно спочатку прочитати дві або три ключові глави книг, в яких подаються зрозумілі концептуальні рамки або теоретична аргументація, чи приводяться всебічні емпіричні дані. Таке стратегічне читання сформує певні основні орієнтири по темі (враховуючи різні судження, інтерпретації), слугуватиме фундаментом для цілеспрямованого подальшого читання.

В залежності від тематики, важливим є включення до списку літератури для читання одного або двох тематичних досліджень – досліджень випадку (case studies), що мають протилежні спрямування. Ефективне використання тематичних матеріалів та даних допоможуть студенту попередити типову помилку – надмірне використання узагальнень в есе.

Тема, питання та завдання, що постали перед студентом в процесі написання есе, потребують аналітичних відповідей, тобто пошуку пояснення: чому щось відбувається (з якої причини, як це відбувається) процеси, механізми. При цьому відповідь потребує не простого опису факту, погляду. Все це цікаво і важливо та являє собою тільки частину матеріалу, який використовує студент для відповіді. Це не є відповідь на тему або запитання.

При виборі теми, перш за складання плану, студент має переконатися, що він вірно прочитав, зрозумів її. Бо тема може буде інтерпретована по-різному, та щоб її висвітлити існує кілька підходів: тому студенту потрібно обрати один варіант інтерпретації, підходу, мати можливість обґрунтувати свій підхід / бачення. При цьому зміст теми / запитання може охоплювати широкий спектр проблем, потребувати залучення великого об'єму літератури. В цьому випадку студент має можливість прийняти рішення, відповідно до якого в есе (головній його частині) будуть проілюстровані тільки певні аспекти цього питання. У студента не буде ніяких проблем, якщо він не буде

виходити за рамки окресленого кола. Вибір, бачення студента потрібно аргументувати відповідними доказами.

Виходячи з рішення студента про те, як він розкриватиме тему, потрібно скласти план есе.

Орієнтовна структура есе:

- *титульна сторінка* (одна сторінка): згідно з вимогами навчального закладу;

- *зміст* (одна сторінка): зазначаються усі розділи та сторінки їх розташування в есе;

- *вступ* (одна сторінка): місія студента щодо розгляду теми есе, його авторське бачення або сутність та обґрунтування вибору цієї теми, мета й завдання дослідження;

- *основна частина* (до десяти сторінок): відповідає структурі розгляду проблеми за авторським баченням, або аргументоване розкриття теми на підставі зібраного та опрацьованого матеріалу. В основній частині, спираючись на вивчення інформаційних джерел, подається обґрунтоване розкриття проблеми, аналізуючи погляди науковців, які працювали над цим питанням, висвітлюється досвід окремих соціальних агенцій, викладається аргументована власна позиція щодо вирішення поставлених завдань, подається власне бачення шляхів розв'язання проблеми. Автор есе може використовувати і результати власних досліджень;

- *висновки* (одна сторінка): підбиваються остаточні підсумки наукового дослідження, узагальнюються і висвітлюються здобуті результати, формулюються обґрунтовані пропозиції, практичні рекомендації;

- *список використаних джерел*: елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Бібліографічний опис складається безпосередньо за друкованим твором або виписується з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв та ін. Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Відомості про джерела слід подавати відповідно до вимог державного стандарту. Зразки оформлення бібліографічного опису джерел у есе наводяться нижче.

- *додатки* (схеми, таблиці тощо): оформляються як продовження кваліфікаційної роботи на її наступних сторінках, розміщуючи додатки в порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток має починатися з нової сторінки. Додатки мають мати спільну з рештою тексту наскрізну нумерацію сторінок. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово "Додаток ____" і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, наприклад: "Додаток А", "Додаток Б" та ін.

Вступ вміщує короткий виклад розуміння, бачення студента, підхід до відповіді на тему/ запитання. Важливо та корисно у вступі сформулювати мету та завдання есе, а також дати короткі визначення ключових термінів. Власні судження студент приводить у головній частині есе (можливо під окремим підзаголовком).

Добре перевірений спосіб побудови есе – використання підзаголовків для позначення в головній частині ключових моментів аргументованого викладення (сукупність підзаголовків допомагає побачити те, що пропонує зробити студент, чи є добрим його бачення). Ефективне використання підзаголовків – не тільки визначення основних пунктів, які студент бажає висвітлити, це також наявність або відсутність логічності у висвітленні теми есе.

Змістовна, головна частина передбачає розвиток аргументів та аналізу, виходячи з наявних даних, позицій за темою есе. В цьому основний зміст та головна трудність: саме з цією метою потрібно зазначити підзаголовки, за якими студент структурує аргументацію, обґрунтовує (логічно, користуючись даними та чітким міркуванням) власний аналіз.

Рекомендується свою аргументацію обмежити параграфом, де сконцентрована одна думка. В чернетці, доцільно пронумерувати параграфи та слідкувати за логічністю, послідовністю тексту. В остаточному варіанті есе номерів параграфів не зазначають.

Для написання есе на доброму рівні дуже важливо те, як використовуються емпіричні дані та інші джерела (особливо якість читання).

Усі фактичні дані співвідносяться з конкретним часом та місцем. Тому перш за все потрібно переконатися, що ці факти доречні

часу та місцю дослідження студента. Навіть, якщо студент використовує таблицю щодо соціальних послуг у Франції, він зобов'язаний вказати час проведення цього дослідження.

Специфічність даних за часом та місцем – один з чинників попередження надмірного узагальнення.

Студент завжди може передбачити надмірне узагальнення, якщо пам'ятає, що в рамках есе *дані, факти тощо є ілюстрацією, а не підсумковим актом*, тобто вони підтверджують аргументи студента, свідчать про його вміння використовувати дані доречно.

Студент не забуває, що дані відносно спірних питань – завжди піддаються сумніву. Від студента і не очікують, що його есе винайде відповідну та остаточну відповідь: ніхто та ніколи не погодиться з тим, що це є єдина вірна відповідь!

Але що може студент ?

Студент, як автор есе, може зрозуміти сутність фактичного матеріалу, зв'язаного з цим запитанням:

- які критерії?
- наскільки надійні дані для побудови цих критеріїв?
- до якого висновку можливо прийти на підставі цих даних та критеріїв відносно причини та наслідку? тощо, та продемонструвати це в есе.

Заключна частина – закінчення – є коротким викладенням основних аргументів студента.

Закінчення також вміщує вказівку на застосування роботи студента, не виключаючи взаємозв'язку з іншими проблемами.

За що викладачі ставлять гарні оцінки авторам есе?

За здатність побудувати та довести власну позицію з певної проблеми на підставі набутих знань.

Студент мусить керуватися тим станом, що всі ми маємо справу з предметами, де не існує абсолютно “вірних” та “не вірних” відповідей на запитання, як це буває в фізиці чи математиці – існує тільки більш-менш аргументовані точки зору. Викладачі чекають від студентів самостійного мислення, тобто – що студент думає про цю тему / проблему.

При формуванні власної позиції / бачення студента в центрі уваги знаходиться:

- індивідуальна здатність критично та незалежно оцінити коло інших даних, точок зору, позицій, аргументів;
- здатність розуміти, оцінювати та встановлювати зв'язки між ключовими моментами любых проблем та запитань;
- вміння диференціювати, в тому числі протилежні підходи та моделі, застосовуючи їх до емпіричного матеріалу, дискусії з принципових питань;
- здатність до застосування аналітичних підходів, моделей тощо.

Обсяг есе близько 10 – 12 сторінок друкованого тексту (обсяг залежить від теми есе, шляхів і способів представлення результатів дослідження).

Оцінка за есе є обов'язковим балом, який враховується при виставленні підсумкової оцінки з навчального курсу “Соціальна деонтологія”.

Максимальна кількість балів за есе – 17.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№	Критерії оцінювання роботи	Максимальна оцінка у балах
1	Формулювання мети і завдань роботи	1
2	Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	2
3	Обґрунтоване розкриття проблеми, аналіз різних інформаційних джерел (наукових видань, навчальної літератури, періодичних видань, матеріалів мережі Internet), критична та незалежна оцінка різноманітних точок зору, позицій, аргументів	7
4	Зв'язок з реальною практикою, аналіз діяльності окремих організацій, конкретних проблемних ситуацій	3
5	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання поставлених завдань, творчий підхід до виконання ІНДЗ	2
6	Якість оформлення роботи	2

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідають рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	17-14	Відмінно
Достатній	13-10	Добре
Середній	9-6	Задовільно
Низький	4-0	Незадовільно

Вибір варіанту ІНДЗ

ІНДЗ з курсу “Соціальна деонтологія” має 25 варіантів. Номер обраної теми есе повинен відповідати порядковому номеру прізвища студента у журналі групи.

підтема	№
А	1
Б	2
В	3
Г	4
Д	5
ЕЄ	6
ЖЗ	7
ІК	8
Л	9
М	10
Н	11
О	12
П	13
Р	14
С	15
Т	17
У	18
Ф	19
Х	20
Ц	21
Ч	22
Ш	23
Щ	24
Ю	25

Тематика есе:

1. Соціальна деонтологія— вчення про моральні основи професійної діяльності соціального працівника.
2. Етичні проблеми становлення соціальної роботи в Україні.
3. Історія становлення етики соціальної роботи в європейських країнах: Великобританії, Німеччині, Італії, Бельгії та ін.
4. Запровадження етики соціальної роботи в Київській Русі.
5. Історичні корені й традиції запровадження благодійництва в Київській Русі.
6. Морально-етична орієнтація в розвитку громадської опіки і благодійних товариств у державі.
7. Специфіка професійної моралі і етики.
8. Моральні основи соціальної роботи.
9. Совість як категорія професійної етики.
10. Професійна честь та гідність соціального працівника.
11. Егоїзм і альтруїзм.
12. Моральна самосвідомість соціального працівника.
13. Етнонаціональні особливості етичних відносин у соціальній роботі.
14. Моральні аспекти соціальної роботи з неповнолітніми.
15. Сімейно-шлюбні відносини як предмет етики соціальної роботи.
16. Моральні основи шлюбу та сім'ї.
17. Морально-психологічні фактори, що зміцнюють сім'ю.
18. Етичні засади соціально-педагогічної діяльності у процесі розв'язання конфлікту.
19. Соціальний працівник у конфліктних і екстремальних ситуаціях.
20. Моральні норми як структурний компонент моралі та нормативна регуляція соціальної роботи як системи.
21. Категорії соціальної деонтології.
22. Основні принципи і моральні норми професії соціального працівника.
23. Шляхи і засоби формування морально-етичної культури працівників соціальних служб.
24. Співвідношення загальнолюдського, національного та регіонального в етиці соціальної роботи.
25. Психологічна культура як невід'ємна складова педагогічного іміджу.

9. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Визначення етики, моралі, моральності, взаємозв'язок з деонтологією
2. Професійна етика та професійна деонтологія
3. Основні принципи соціальної деонтології.
4. Категорії соціальної деонтології.
5. Поняття етичної проблеми та дилеми у практиці соціальної роботи. Приклади.
6. Система цінностей у соціальній роботі та професійні межі у стосунках з клієнтом та колегами. Зловживання у соціальній роботі.
7. Етичні кодекси у соціальній роботі.
8. Критичне мислення як керівництво до дій, його характеристика, цінності та стосунки, пов'язані із критичним мисленням.
9. Схема прийняття критичних рішень.
10. Моральні та професійні якості соціального працівника.
11. Функції етики соціальної роботи.
12. Процес зміни етичних принципів. “Золоте правило” етичної системи.
13. Етична концепція Аристотеля.
14. Етика Канта.
15. Медико-етичні проблеми, пов'язані із народженням людини.
16. Медико-етичні проблеми, пов'язані із смертю людини.
17. Персоналістична модель прийняття професійних рішень.
18. Інструментальна модель прийняття професійних рішень.
19. Патерналістична модель прийняття професійних рішень.
20. Контрактна модель прийняття професійних рішень та бізнес-модель.
21. Моральна культура, як інтегральна єдність двох суспільних явищ: культури і моралі.
22. Професійна культура соціального працівника.
23. Професійна майстерність соціального працівника.
24. Етична центрація соціального працівника.
25. Особливості професійної етики соціального працівника у різних сферах його суб'єктно - суб'єктивних взаємин.
26. Ситуації морального вибору: поведінка соціального працівника згідно з нормами соціальної етики

27. На яких основних моральних постулатах базується соціальна етика епохи Відродження й Нового часу?
28. Кодекси етики соціального працівника.
29. Особливості діяльності соціального працівника у неспецифічних сферах: професійно-етичні аспекти.
30. Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми.

10. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ТЕСТУ З КУРСУ “СОЦІАЛЬНА ДЕОНТОЛОГІЯ”

Вивчення курсу зараховується студенту, якщо він демонструє знання теоретико-методологічних засад професійної деонтології, вільно оперує науковою термінологією, орієнтується у новітніх підходах щодо етики професійної діяльності.

До іспиту допускаються студенти, які отримали позитивні оцінки під час семінарських занять і модульного контролю та виконали завдання самостійної роботи.

Іспит складається у формі тесту (комп’ютерний варіант – Moodle).

У тесті розміщено питання, які стосуються тем, вивчених протягом курсу “Соціальна деонтологія”.

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Модулі (поточне оцінювання)																				
Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2					Змістовний модуль 3					ІНДЗ			Іспит -тест		Сума
19					25					19										
3	Т. 1				Мод.конт.	3	Т. 4				Мод.конт.	5	Т. 9				Мод.конт.	17	20	100
3	Т. 2					3	Т. 5						3	Т.10						
3	Т. 3					3	Т. 6						3	Т.11						
5	Сам. роб.												5	Сам. роб.						
5	Мод.конт.												5	Мод.конт.						

Шкала оцінювання

Кількість балів	Оцінка за традиційною системою	Оцінка за ECTS
100 – 90	Відмінно	A
89 – 75	Добре	BC
74 – 60	Задовільно	DE
59 – 35	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX
34 – 1	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	F

12. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції з використанням інтерактивних методів (рольових, ділових, інтерактивних ігор), практичні заняття, аналіз науково-педагогічної літератури та періодичних видань, бесіди, керовані дискусії, тренінг, складання графічних схем, моделей, робота з роздатковим матеріалом, складання словників, робота з різноманітними інформаційними джерелами у мережі Internet, самостійна робота, розв'язання проблемних ситуацій, розробка методичних рекомендацій, тестування тощо.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Беличева С.А., Варга А.Я., Фирсова М.В. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М.: Социальное здоровье России, 1993. – 31 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : Навчально-методичний посібник / Васянович Г. П. – Львів, «Норма», 2005, - С. 344.
3. Динамика ценностей в социальной работе. / Под ред. Стивена Шардлоу. – Амстердам – К., 1996. – 206 с.
4. Курочкина И.Н., Черник Т.В. Этикет в нашей жизни: исторический и методический аспекты. – М., 1994.
5. Малахов В.А. Етика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. – С. 303
6. Медведева Г.П. Профессионально-этические основы социальной работы: ученик для студ.выш.учеб.заведений / Г.П.Медведева. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 272 с.
7. Медведева Г.П. Профессионально-этический кодекс: теоретические и методологические проблемы. – М., 2004.
8. Основные принципы «Кодекса этики социального работника» // Социальная работа. – 1992. – Вып. 2.
9. Пряжников Н.С. Личность в эпоху продажности. – М.; Воронеж, 2000.
10. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
11. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр начальної літератури, 2004. – 256 с.
12. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Етносфера, 1994. – 119 с.
13. Соціальна педагогіка: категорії та поняття: Словник / Автори-уклад. Н.А. Сейко, С.М. Коляденко. – Житомир, 1999. – 55 с.
14. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
15. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: навч. – методич. Посіб. / Л.Л.Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 96 с.

Додаткова

1. Горілий А.Г. Історія соціальної роботи в Україні. – Тернопіль, 2001. – 68 с.
2. Гузій Н.В. Педагогічний імідж і професійна культура вчителя // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: Зб. – К., 1996.
3. Динамика ценностей в социальной работе / Под ред. Ст. Шардлоу. – Амстердам-Киев, 1996.
4. Журавлева В.И. Основы педагогической конфликтологии. – М.: РПА, 1995.
5. Кодекс медицинской деонтологии. – К.: Сфера, 1998.
6. Корнелиус Х., Фейер Ш. Выиграть может каждый или Как разрешать

конфликты. – М., 1993.

7. Лихачова Л.С. Школа этикета: поучения на всякий случай. – Екатеринбург: Изд-во Средний Урал, 1995.
8. Ложкин Г.В., Повякель И.И. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000.
9. Москвичов С. Психологія ділового спілкування. – К., 1995.
10. Попович Г.М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навч. – метод. Посібник. – Ужгород, 2000. – 143 с.
11. Скотт Д.Г. Конфликты и пути их преодоления. – К., 1993.
12. Соснин В.А., Лунев П.А. Учимся общению: взаимопонимание, взаимодействие, переговоры, тренинг. – М.: ИП РАН, 1993.
13. Шилихова Н.И. Техника педагогического общения / Под. ред. М.Р. Гинзбурга. – М., 1998.
14. Холостова Е.И. Профессиональный и духовно-нравственный портрет социального работника. – М.: Союз, 1993.
15. Этика и психология семейной жизни / Под ред. И.В. Гребенникова. – М., 1984.
16. Архангельский Л.М. Этика: предмет, структура, основные направления. – М., 1985.
17. Грехнев В.С. Культура педагогического общения. – М., 1990.
18. Гусейнов А.А. Введение в этику. – М., 1985.
19. Етичний кодекс психолога // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 2-4.
20. Малахов В. Этика. Курс лекцій. – К., 2001.
21. Медведева Г.П. Этика социальной работы. – М., 2002.
22. Міжнародна декларація етичних принципів соціальної роботи та Міжнародні етичні стандарти соціальної роботи // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 8-75.
23. Нападиста В.Г. Історія етики в Україні. – К., 2004.
24. Писаренко В.Й. Педагогическая этика. – Минск, 1986.
25. Профессионально-этические нормы социальной работы. – М., 1993.
26. Пряжников Н.С. Педагогическая этика. – Минск, 1989.
27. Словник термінів соціальної педагогіки та соціальної роботи / Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 112-133.
28. Сулимова Т.С. Социальная работа и конструктивное разрешение конфликтов. – М.: ИПП, 1996.
29. Тофтул М.Г. Этика. – К., 2005.
30. Федоренко Е.Г. Профессиональная этика. – К., 1983.
31. Фирсов М.В. Введение в специальность и основы профессиональной этики социального работника. – М., 1993.
32. Холостова Е.Й. Профессиональный и духовно-нравственный портрет социального работника. – М., 1993.